

Várnagy Péter

AZ ÉLETEN ÁT TARTÓ NEVELÉS A CSERKÉSZETBEN

Absztrakt

Jelen cikkem megírásának egyik szubjektív háttére időben a rendszerváltoztatás tájkára nyúlik vissza. A nyolcvanas évek végén érdeklődéssel fordultam az újjáéledő ifjúsági mozgalom, a cserkészlet felé. Igaz, jó egy évtizedet az úttörő élet keretei között volt szerencsém eltölteni (akkor kötelező jelleggel), amelynek következtében keveset tudtam az 1946-ban beszűntetett Magyar Cserkészszövetségről. Időközben érdeklődésem – elméleti ismereteim megszerzése mellett – a gyakorlati alkalmazás felé sodródott olyannyira, hogy – a mai terminus szerint – a vándor korosztályba tartozóként beléptem az újjáéledő 217. sz. „Keresztény Munkás Ifjú” nevű cserkészcsapatba, amelynek alapítása 1922-re nyúlik vissza. Ekkor még egyetemi tanulmányokat folytattam, az ún. „fiatalkorú felnőtt” periódusban voltam, és a csapat „öregcserkészei” várakozással fogadtak, sőt rövidesen megbíztak a jelentkező fiatalok irányításával. Vonzódásom a témához fokozódott, így igyekeztem az elmúlt évek során minél több forrást felkutatni magyar és angol nyelven egyaránt, amely a cserkészethez, de főként annak nevelési tevékenységéhez kapcsolódik. Ez vezetett a 2014-ben megjelent könyvemhez (Mozaikok a XX. század eleji magyar cserkészéletből), amely alapvetően történeti megközelítésű volt. A mostani tanulmányom rövid áttekintést ad a cserkészlet életen át tartó nevelésének meghatározó jellemzőiről. A téma feldolgozásához a dokumentumelemzés módszerén belül tartomelemzésre fókuszáltam, amelyhez jó alapot nyújtottak korábbi szakirodalmi kutatásaim, illetve azokban személyes tapasztalataim visszatükröződései.

Kulcsszavak: cserkészlet; nevelés; életmód

Bevezetés

A rendszerváltozás idején, a 80-as évek végén, illetve a 90-es évek elején, az akkori iskoláskorú gyerekek szülei egyre többet hallottak a cserkészetről, de a többségük keveset tudott róla, hiszen az korosztályuk már nem lehetett részese ennek az ifjúsági mozgalomnak, mivel a korábbi politikai hatalom betiltotta, sőt az illegális formában működő ún. „katakombacserkészlet”-ben résztvevő fiatalokat és vezetőiket üldözte. Ismereteiket elsősorban az előtük járó „öregcserkészekről” (szülők, nagyszülők, rokonok, ismerősök stb. – mai terminológiával felnőtt cserkészlet) szerezték az akkori ifjú vezetők.

Először elődeim, családom és felmenőim körében érdeklődtem, élő szóban (édesapám), másrészt a rám maradt írott dokumentumokból (nagyapám) merítettem tájékozódó ismereteket a cserkészlet eredetéről, fejlődéstörténetéről. Később örömmel olvastam az időközben megjelent Magyar Katolikus Lexikonban, a rövid családtörténeti leírásban a cserkészetre vonatkozó megjegyzéseket. (Diós & Viczián, 2009)

Szívem szerint nagyapai-apai örökségként a Nagy Lajos Gimnázium – ahol magam is négy évig diákoskodtam – „47. sz. (P. C. F.) Szent László király Cserkészcsapat” tagja

szerettem volna lenni, azonban a VI. Cserkész Kerület választott vezetősége a 217-esekhez osztott be, ahol idővel csapatparancsnok lettem. Talán e feladat volt az első lépés, hogy jogi tanulmányaim ellátása mellett a pedagógia elméleti kérdéseivel is foglalkozzak, alkalmazva azokat a cserkészcsapat vezetésében. Majd rövidesen a VI. Cserkész Kerület Intézőbizottságának a tagja lettem.

A cserkészlet még ma is a legnagyobb gyermek- és ifjúsági mozgalom. *„A Magyar Cserkészszövetség több mint 200 csapatában több, mint 13 ezer cserkész tevékenykedik, az ország minden megyéjében.”* (Magyar Cserkészszövetség, n.d.-b) Az 1990-es évek eleji „újrakezdés”-sel járó kimagasló érdeklődés kissé alábbhagyott, hiszen nagyon nehéz felvenni a versenyt pl. a rohamos technikai fejlődésnek köszönhető szórakoztató eszközökkel, de a cserkészlet nevelési rendszerében több olyan elem is van, mint pl. a nyári táborozás, amely „robinsoni” életmódján keresztül életre szóló élményt jelent a fiataloknak; vagy a próbarendszernek való megfelelés, amely testi, szellemi és lelki feladatok megoldása elé állítja őket.

Az elmúlt több, mint három évtized alatt is sokat változott a mozgalom, hiszen a korosztályom még az elődöktől átvett tudásanyagra építve próbálta meg lerakni az alapokat, így sokkal kevesebb volt az innováció a cserkészletben, mint az tapasztalható volt az ezredfordulótól.

A cserkészlet meghatározása

A cserkészlet fogalmi meghatározását jelenleg a MCSSZ hatályos alapszabálya így írja le:

„3. § A cserkészlet vallásos alapokon nyugvó, önkéntes, nem politikai ifjúságnevelő mozgalom, amely nemre, származásra, bőrszínre vagy vallásra való tekintet nélkül nyitott mindenki számára, összhangban az alapító Lord Baden-Powell of Gilwell által megfogalmazott alábbi célokkal, elvekkkel és módszerrel.

4. § A cserkészlet küldetése, hogy a cserkészfogadalmon és a cserkésztvénnyen alapuló értékrend révén hozzájáruljon a fiatalok neveléséhez, ezáltal segítsen egy olyan jobb világ építésében, ahol az ember, mint egyén, kiteljesíti önmagát, és építő szerepet játszik a társadalomban. A cserkészmozgalom önkéntesei által ifjúságnevelést végez, illetve életmodellt nyújt, saját nem-formális nevelési módszerével, a helyi közösségekkel együttműködve mindenkinek, aki nyitott elveire és cserkészközössége életében tevékenyen részt vállal. (Magyar Cserkészszövetség, n.d.-a, p. 3)

A cserkészlet alapvető célja az is, hogy tagjai lelki, szellemi és fizikai felkészültségét, valamint interperszonális érzelmi intelligenciáját fejlessze. Felhívja a fiatalok figyelmét – elsősorban az informális nevelés útján – a magyar kulturális hagyományok megőrzésének fontosságára, a demokrácia értékeinek tiszteletben tartására, amely által növekszik a társadalmi felelősség vállalásuk. (Magyar Cserkészszövetség, n.d.-a)

Az előbbi sorokban láttuk egyrészt, hogy a cserkészlet önkéntes, vallásos, politikamentes ifjúsági mozgalom, amely mindenki előtt nyitott származási, faji és vallási megkülönböztetés nélküli életforma. A cserkészlet nyíltsága feltétlen toleranciájában testesül meg. A mozgalomba történő belépés önkéntes: a saját szabad akaratukból és elhatározásuk következtében tartoznak a cserkészlethez, miután elfogadták a cserkésztvényeket, akár fiatalok, akár idősebbek. Másrészt a cserkészlet politikamentes olyan értelemben, hogy

születésétől kezdve nem vesz részt a politikai élet hatalmi küzdelmeiben, nem tartozik sehoh a világon valamely politikai párthoz.

Karácsony Sándor tömören így fogalmazza meg a cserkészzet lényegét:

- *„A cserkészzet az egyetemes létezés egyik szerves része.*
- *A cserkészzet életforma: a serdülők élete.*
- *A cserkészzet életrendezés: a tíz törvény a demokrácia törvényeinek gyűjteménye.”*
(Karácsony, 1945, p. 61)

Cserkész törvények

Térjünk rá a cserkész törvényekre. A mózesi törvénytár többnyire tiltó, felszólító mondatokból álló normarendszert mutat. A Tízparancsolatnak több mint fele a „ne tedd” ezt vagy azt felszólítással indítja a törvényt. A cserkészzet éppen ellenkezőleg, negatív tiltások helyett pozitív ajánlatokat tesz életünk sikeres megélése érdekében. A törvénytárnak több változata van hely- és idődimenziót tekintve, a magyar felsorolás is némileg módosult az idők folyamán, lényeges mondanivalóját azonban mindvégig megtartotta:

1. *„A cserkész egyeneslelkű és feltétlenül igazat mond*
2. *A cserkész híven teljesíti kötelességeit, melyekkel Istennek, hazájának és embertársainak tartozik*
3. *A cserkész, ahol tud, segít*
4. *A cserkész minden cserkészt testvérének tekint*
5. *A cserkész másokkal szemben gyöngéd, magával szemben szigorú*
6. *A cserkész szereti a természetet, jó az állatokhoz és kíméli a növényeket*
7. *A cserkész feljebbvalóinak jó lélekkel és készségesen engedelmeskedik*
8. *A cserkész vidám és meggondolt*
9. *A cserkész takarékos*
10. *A cserkész testben és lélekben tiszta”* (Magyar Cserkészszövetség, n.d.-c)

A cserkész törvények „megújítására” azért volt szükség, mert a magyar cserkészmozgalom ugyan nem „hitbuzgalmi” társaság, de pedagógiai szemléletmódja a zsidó-keresztény vallásosságból fakad Magyarországon. Éppen ezért a cserkész fogalom szövege is tükrözi a hazai cserkészzet világnézeti elkötelezettségét. *„A vallásosságot a természet világának, az Isten teremtette makro- és mikrokozmosznak megismeréséből ... vezeti le. Ez a századforduló apologetikus szemléletét tükrözi. De az érvelés csúcsa az a gondolatmenet, hogy az emberi lélek szeretetre teremtett. ... Így kapcsolódik a cserkészpedagógiába a vallás-, az erkölcs- és jellemnevelés.”* (Szerdahelyi, 1988, p. 4) Azt mondhatjuk, hogy az Ószövetség Tízparancsolata szinte szinkronban van a cserkészek törvényeivel, az Újszövetségi Hegyi Beszéd (Biblia: Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, 2013, Máté evangéliuma, 5:3-10) pedig Lord Baden-Powell (akit a cserkészek röviden csak Bi-Pi-nek szólítottak) nyolc boldogság-koncepciójával.

Az előbbieket illusztrálására olvassuk el a cserkész fogadalom szövegét:

„Én ..... fogadom, hogy híven teljesítem kötelességeimet, melyekkel Istennek, hazámnak és embertársaimnak tartozom. Minden lehetőet megteszek, hogy másokon segítek. Ismerem a cserkész törvényt és azt mindenkor megtartom.” (Magyar Cserkészszövetség, n.d.-c)

A cserkészlet nem csodaszer a nevelésben, de hosszú évtizedek óta alkalmazzák módszereit és jól működik hazánkban is. Ennek alapvető okai lehetnek, hogy őrzi önazonosságát; folyamatosan megújul; követi a nemzeti értékeket és a társadalom igényeit. (Várnagy, 1992)

A ma cserkészete is az érett személyiség autonómiájának kialakítására törekszik.

A cserkészlet és a nevelés

Az iskola napjainkban is csak részben nevel az életre, oktató jellegű hangsúllyal teljesítménycentrikus, az intelligencia fejlesztését nem tudja igazán felvállalni. Tapasztalható, hogy a jellemfejlesztő erkölcsi nevelés keretei szűkösek, ugyanúgy a szomatikus nevelés, illetve a gyakorlati ügyességek kialakítása is csak másodlagos. A cserkészlet elsősorban az iskolán kívüli életvitelre szóló tevékenységeket ajánl, nem kizárólag gondolkodni tanít. Kiindulópont, hogy egészséges lehetőségeket biztosít a test és lélek számára, amelyek során a fiatalok aktív cselekvőkké válnak, nem csupán befogadói az iskolában oktatott ismereteknek (Várnagy, 2016).

A cserkészpedagógiában nagyon lényeges szerepet játszott az állampolgári nevelés. „A cserkészletben a kezdetektől hangsúlyos az állampolgárságra nevelés kérdésköre ...” (Nyúl, 2018, p. 240) Ennek talán napjainkban jobban a fókuszba kellene kerülni, főleg az aktív állampolgárság tükrében. A cserkésznevelés célja, hogy jövőbeli állampolgáraink jobbakké legyenek, különösen jellemben és egészségben, hogy az önérdek helyébe a szolgálat lépjen, a fiú erkölcsileg és fizikailag rátermettebbé váljék, és hogy e rátermettséget embertársai szolgálatába állítsa. A jó állampolgárságot röviden úgy lehet meghatározni, hogy az »aktív hűség a közösséghez.« (Baden-Powell, 1992, p. 25) „Hasonlóan fontos része a cserkésznevelésnek az, önérzetre, az önbizalomra való nevelés is: »meg kell találni a fiúkban, hogy mi van bennük jó, meg kell velük éreztetni, hogy ismerjük jó tulajdonságaikat s rá kell mutatnunk azokra a többiek előtt is.«” (Erdey, 1924, p. 8) A cserkészletben nem a hagyományos értelemben vett nevelés folyik, hanem önnevelés. A cserkész-képzés nem prelegál, hanem a különböző próbák („kihívások”) letételével sikerélményhez juttatja a fiatalokat (Várnagy, 2016).

A cserkésznevelés jelenlegi alapelvei:

- „Modern, korszerű pedagógia, neveléstudományi és pszichológiai szempontból egyaránt.
- Hatékony pedagógia: tízezrek nőttek fel e nevelési elvek szellemében; tízezreknek biztosított derűs egyéni és közösségi fejlődést eredményező gyermek- és ifjúkort. A cselekedve tanulás által az ismeretek elsajátítása közben a készségei közé is beépül, és a cserkész bármikor alkalmazni is tudja a tanultakat.

- *Humánus pedagógia: az emberek egyenlőségét, az emberek közötti szolidaritást és szeretetet, a megkülönböztetés nélküli segítőkészséget, a személyiség tiszteletét hirdeti.*
- *Személyiségközpontú fejlesztés: Ma hazánkban is egyre jellemzőbbé válik az a pedagógiai szemlélet, amely szerint a gyermeket egyénként kell kezelni, tehát saját képességeinek megfelelő, személyére koncentrált oktatási-nevelési folyamatban is részesíteni kell őket. Ez az igény és az erre adott válasz a magyar cserkészletben a kezdetektől jelen van.” (Constantinovits, 2015, pp. 27-28)*

A cserkészlet nevelési eszközeinek a meghatározó eleme a már említett próbarendszer. Ennek folyamatában a testi és szellemi erőfeszítések mellett, ügyességi feladatokat is meg kell oldani, amelyek a fiatalok életkorának, érettségének megfelelően differenciálódnak. Másik meghatározó eszköz a táborozás. *„Nem tudom a vezetők számára eléggé hangsúlyozni a tábor értékét a cserkésznevelésben; azt hiszem, valójában az egésznek a lényege függ tőle.”* (B.-P. HORIZONTJA, 2008, p. 18) Ennek során a résztvevők 10-14 napra kikerülnek a „komfortzónájukból” és „nomád” körülmények között egymást segítve rendezik maguk körül a természetet, annak sérelme nélkül, építik önmagukat és társas kapcsolataikat.

Az előbbieket mellett és az utóbbi visszatérő gondolatból (személyiségközpontúság) kiindulva a cserkészletben a nevelésnek az egyik fő célja az intelligencia fejlesztése, különösen a társas intelligenciáé. A pszichológia tudomány különböző ágai más-más oldalról foglalkoznak a kérdéssel. Úgy gondolom, hogy a cserkészpedagógiára teljes mértékben adaptálható Pléh Csaba (1999) konstruktivizmus koncepciója, amelyet három tételben rögzít:

- A mentális élet belső szerveződése nem preformáltak, hanem környezetelvűen bontakoznak ki.
- A mentális konstrukciók a saját tevékenységhez kapcsolódnak.
- Az én a másokkal folytatott interakciókból alakul ki.

Pléh is kiegészíti az első elvet azzal, hogy felfogása merően szembe áll a veleszületettségi nézetekkel (Pléh, 1999).

A két világháború között tevékenykedő cserkészvezető, Temesi Győző (1877-1977), „Az intelligencia ereje” c. írásában kérdéseket tesz fel a cserkészlettel kapcsolatban: *„Mi az intelligencia?”* *„Miért törekedjünk intelligenciára?”* *„Milyen intelligenciára törekedjünk?”* (Temesi, 1930, p. 352) *„Mi módon érhető el az intelligencia?”* (Temesi, 1930, p. 353)

A fentieket nem hagyta válasz nélkül, amelyeket az alábbiakban foglalok össze:

- *Mi az intelligencia? – Valahol az értelmesség és a lelki megértés között húzódik (tanultság, empátia, lelki finomság, vezetői képesség – évelés, stílus, önreflexió).*
- *Miért legyünk intelligensek? – Mert jellemstruktúránkban magasabb szintet alakít ki (tudatosan képesek vagyunk cselekedni); megóv bennünket a túlzásoktól; kelles a környezetünknek; lehetővé teszi adottságaink megismerését és fejlesztését (pl. kitartást a munkában); nem vállalkozunk olyanra, amely meghaladja rátermettségünket.*

- Milyen intelligenciára törekedjünk? – Az alkalmazkodás intelligenciájára: lemondás nélkül nincs boldogság; a mások megértése.
- Hogyan érhetjük el az intelligenciát?
  - Eszközök hozzá:
    - Jó modor (fellépés, beszédstílus, pontos időbetartás).
    - Önkritika, amely nem könnyű: az alázat összefér a büszkeséggel és a reális önítélettel; nem azonos a megalázkodással és a kihívó önbecsmérléssel.
    - Tanulás: Életen át tartó tanulás (LLL).
    - Lelkiismeretvizsgálat: hogyan tervezem az életutamat és végrehajtottam-e? (Nem azonos az önkritikával, amely azt vizsgálja mennyi az erőm, értékem, jó tulajdonságom, hibáim.)
    - Testedzés, sportok: bármelyik jó, ha szenvedélymentes. Megcsodálom a rendkívüli teljesítményt, de ne tegyük a nevelés középpontjába.
    - Dönteni: melyik cselekedetünk az intelligens és melyik nem; az intelligens ember mindig kész jóvátenni, ha tévedett, mert a hiba helyrehozása által ön-maga is előbbre lép, ítélőképessége folytán személyiségfejlődése nem áll le. (Temesi, 1930)

A felnőttcserkész tevékenységek a nevelés rendszerében

A felnőttcserkész nevelésben pedagógia és andragógia kapcsolatrendszeréről van szó. Mindkettő az antropogógia (embernevelés) tudományában keresendő, amely fölérendelt fogalma mind a pedagógiának, mind az andragógiának. A cserkészzetben nem egy bizonyos módon felfogott, a pedagógiától hangsúlyosan elhatárolt tudományról (Knowles, 1984) van szó, hanem éppen ellenkezőleg: a cserkésznevelés vonatkozásában az előbb említett alárendeltségi viszony alapján egymással nem mellérendeltségi kapcsolatban vannak, hanem az ún. részleges egybeesés viszonyát tükrözi.

Az előbb említett elméleti modellt gyakorlati élettapasztalataim is megerősítik a cserkészzet vonatkozásában. A Bevezetésben hivatkozom már ismerttetett szubjektív epizódra, cserkesszé válásom történetére, felmenőim említett példáira. E családi késztetések mellett, egyéni motivációk is sodortak a cserkészzet felé, ahol andragógiai, pedagógiai szempontok is vezettek – akkor még ösztönösen, és nem a későbbi tudatosság szintjén. Ezzel az utalással azt kívánom igazolni, hogy a családi gyermek-szülő viszonylatban mindkét tudományágnak (andragógia és pedagógia) – a saját súlyukat arányosan mérlegelve döntő szerepe lehet a személyiségfejlesztésben.

A cserkészzetben megtapasztalt életforma megélése permanens folyamat, éppen olyan tartós személyiségépítés, mint (egyébként a neveléstől nem elválasztható) életen át tartó tanulás. A felnőttcserkészzetben, ahogy a fiataloknál is, elengedhetetlen az önképzés.

Ha az életkori besorolásra gondolunk, akkor eltérő tagolódást mutat a jelenlegi felosztás, mint a múlt században, különösen a kiskorúak/nagykorúak vonatkozásában, beleértve azok megnevezését is. A 18 év alatti generáció tagjai, az ún. „kószák” (korábban a cserkészek). A közülük kilépők – ha úgy döntenek – az ún. „vándorok” között korábban roverek) folytathatják, többen akár valamilyen vezetői funkciót ellátva. Majd 24 éves kortól ún. felnőttcserkészek (korábban öregcserkész) lesznek. A vándorok gerincét

zömmel a középiskolából kilépő és a felsőoktatásba belépő fiatalok alkotják, amely természetesen nem jelenti azt, hogy a különböző tanulmányaikat már nem folytató, illetve azt lezáró, már foglalkoztatásban lévő fiatalok ki lennének zárva. Viszont ebben a strukturális szeletelésben a felnőttcserkésznek felfelé nincsen korhatára. Ők legtöbbször valamilyen támogatói szerepet vállalnak a cserkészcsapatokban, a cserkészletben. A felnőttcserkészeknek fontos szerepük van a fiatalabb cserkészek mentorálásában is. A cserkészvezetés lényege a vezető helyzetéből fakadóan az, hogy felelős a rábízott emberekért. Ennek egyik bizonyítéka a fiatal-öregcserkész reláció.

Magam a rendszerváltozáskor – jelenlegi terminussal élve vándorként – váratlanul lettem cserkészvezető mint egyetemi hallgató, hisz nem éltem a gyakorlatban a cserkészéletet, mégis koromnál fogva néhány év múlva már felnőttcserkésznek számítottam. Abban az időszakban számomra kevésbé volt fontos tisztázni a felnőttcserkész funkciókat, de későbbi tapasztalataim, vizsgálódásaim alapján megfogalmazódott benne a kérdés: Milyen társadalmi küldetése van ennek a korosztálynak? Ennek három pillérét emelem ki. Az első a közös összejövetelek és egymás segítése az egyéni életalakítás feladataiban. Ezen belül az egyik a saját szakmában a tökéletességre és a saját hivatás lelkiismeretes betöltésére való törekvés. A második a jelentős nemzeti és szociális kérdések megoldásában intenzív részvétel (önképzés, előadások, szemináriumok, tanfolyamok, olvasmányok, dialógusok stb.). A harmadik pedig a cserkészszellemnek a társadalomban történő terjesztése, egyrészt ki-kí a saját környezetében, másrészt a csapatokban, különféle szociális, karitatív szervezetekben megvalósuló tevékenységek által.

A felnőttcserkészek hozzájárulnak a cserkészmozgalom értékeinek és alapelveinek továbbviteléhez, és gyakran hosszú éveken keresztül maradnak aktív tagjai a cserkész közösségnek. Az életkor és a tapasztalat miatt sokféle tudással és készséggel rendelkeznek, amelyeket átadhatnak a fiatalabb nemzedékeknek, és segíthetnek a cserkészmozgalom fejlődésében és erősítésében.

Összegzés

A siker és a boldogság egymást feltételező jelentéstartalmak fiatalok és felnőttek életében egyaránt. Lord Baden-Powell szerint: „Az egyetlen igazi siker: a boldogság.” (Baden-Powell, 1930, p. 57) Zárásként hadd említsek néhány neves egyéniséget, akik már tapasztalt felnőttcserkészekként adtak tanácsokat saját élményeik alapján a cserkészpedagógia művelőinek. Baden Powell mellett, Sík Sándortól és Karácsony Sándortól deduktív úton érthettem meg a cserkészpedagógia és andragógia elméleti alapjait, amelyeket összevettem saját, múlt század végi cserkészvezetői tapasztalataimmal. Baden-Powell kenuba ültet minket, evezőlapátokat ad kezünkbe, s a szirtek sikeres elkerülése révén vízen halad előre; Sík Sándor a szeretet pedagógiáját ajánlja, Karácsony Sándor a béke és az öröm útján vezet bennünket, cserkészeket. A cserkésznevelés lényegét talán Platón ragadja meg egyik dialógusában az Állam c. művében, Szókratésszal kimondatva, amelynek lényege a következő: nincs kényszer, önként lépsz be, s ha nem tetszik, kimaradsz (Platón, n.d.).

Irodalomjegyzék

- Baden-Powell, R. (1992). *A Cserkészvezető - Vezérfonal a cserkész neveléséhez*. Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége.
- Baden-Powell, R. (1930). *A boldogulás ösvényein*. (Harangi L., Ford.) Pax Hill: Sztrilich Pál.
- Biblia: Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás (2013). Szent István Társulat.
- B.-P. HORIZONTJA. Válogatás a The Scouter folyóiratban 1909 és 1941 között megjelent írásokból a cserkészmozgalom alapítójától (2008). (Babos G., Ford.) Alapítvány a Szegedi Cserkészéletért. <https://www.96solyom.hu/wp-content/uploads/2011/10/B.P.-Horizontja.pdf>
- Constantinovits, M. N.-N. (Szerk.). (2015). *Egységes Ifjúságnevelési kézikönyv*. <https://www.cserkesz.hu/sites/default/files/2020-04/Egyse%CC%81ges%20ifju%CC%81sa%CC%81nevele%CC%81si%20konceptio%CC%81.pdf>
- Diós, I., & Viczián, J. (szerk.). (2009). *Magyar Katolikus Lexikon (14. kötet)*. Szent István Társulat.
- Erdey, F. (1924). *A cserkészpedagógia alapelve*. Árpád Részevénnytársaság Könyvnyomdája.
- Karácsony, S. (1945). *A magyar demokrácia*. Exodus Kiadó.
- Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Education*. Jossey Bass.
- Magyar Cserkészszövetség (nd-a). *Alapszabály*. https://www.cserkesz.hu/sites/default/files/2023-08/ASZ_MCSSZ_2023-06-13_0.pdf Letöltés dátuma: 2023. november 3.
- Magyar Cserkészszövetség (n.d.-b). *Bemutakozás*. cserkesz.hu. <https://www.cserkesz.hu/magunkrol/bemutakozas> Letöltés dátuma: 2023. november 1.
- Magyar Cserkészszövetség (n.d.-c). *Cserkész módszer*. cserkesz.hu. <https://www.cserkesz.hu/magunkrol/cserkeszmodszere> Letöltés dátuma: 2023. november 1.
- Nyúl, E. A. (2018). Gyermekszemlélet Baden Powell cserkészletében. In Endrődy-Nagy O. & Fehérvári A. (Szerk.), *Innováció, kutatás, pedagógusok* (p. 699). Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete.
- Platón (n.d.). *Az állam*. (Jánosy I., Ford.). <https://mek.oszk.hu/03600/03629/03629.htm>. Letöltés dátuma: 2023. november 4.
- Pléh, C. (1999). A konstrukcionizmus és a pszichológia. *Iskolakultúra*, 9(6-7), 3-14.
- Szerdahelyi, C. (1988. december 25). A boldogulás ösvényén. *Piarista pedagógus a cserkészetről*. *Új Ember*, 44 (52), 4.
- Temesi, G. (1930). Az intelligencia ereje. *A magyar cserkész*, 11(1), 352-353.
- Várnagy, E. (1992). *Mi a cserkészlet?* Márton Áron Lap- és Könyvkiadó.
- Várnagy, P. (2016). A „Sándorok” cserkészpedagógiái. *Tudásmenedzsment*, 17(1), 195-205.